

HEDEF KUDÜS: İNGİLİZ ASKERİ VE SİYASİ STRATEJİSİNDE FİLİSTİN HAREKÂTI

Nuri Karakaş*

Öz

Osmanlı Ordusu'nun İkinci Kanal Harekâtı'nın (Romani Muharebesi) başarısızlıkla sonuçlanması, Filistin Cephesi'ndeki gelişmeler açısından bir dönüm noktası olmuş ve Britanya ordusunun saldırı imkânı bularak Filistin içlerine ilerlemesine zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte, Aralık 1916'da İngiltere Başbakanı olan David Lloyd George, savaşın başından beri Türklere karşı Orta Doğu'da elde edilecek bir başarının Birinci Dünya Savaşı'ndaki müttefik zaferini hızlandıracağına inanmıştır. Zira 2 Nisan 1917 tarihli Savaş Kabinesi görüşmelerinde vurgulandığı gibi, İngiliz ordusunun Filistin içlerine ilerleyişinin ve özellikle de bütün ülkede memnuniyetle karşılanacak olan Kudüs'ün ele geçirilişinin siyasi ve manevi açılardan önemli bir getirisi olacaktı. Filistin seferindeki başarı, askeri kazancın dışında ülkedeki ekonomik çöküntünün etkilerini azaltabilirdi. Bu amaçla taarruza geçen İngilizler, Birinci ve İkinci Gazze Muharebelerinde Türkler tarafından yenilgiye uğratıldığından bu stratejik ve siyasi hedeflerini geçici bir süre gerçekleştirme imkânı bulamamışlardır. Ancak Edmund Allenby'nin bölgedeki Britanya birliklerinin komutanı olarak atanması şartları değiştirmiş ve Lloyd George'un Allenby'den istediği "Noel'den önce Kudüs'ün ele geçirilmesi" hedefi doğrultusunda İngilizler, yaptıkları taarruzlar sonucunda 9 Aralık 1917'de Kudüs'ü ele geçirmeyi başarmışlardır.

Anahtar Kelimeler: *Filistin Cephesi, Mısır Sefer Kuvveti, Kudüs, David Lloyd George, Sir William Robertson*

Abstract

Objective Jerusalem: British Military and Political Strategy in the Palestine Campaign

The British victory at the Battle of Romani marked a turning point in the campaign of the Middle East. From January 1917 till the end of the First World War, the British were the aggressors to settle in Palestine. On the other hand, from the very outset of the war, the new British Prime Minister in December 1916, David Lloyd George's conviction that only a military action in the Middle East could hasten an Allied victory in the First World War. The campaign in Palestine combined the two objectives. Great stress was laid on the moral and political advantages to be expected from an advance in Palestine, and particularly from the occupation of Jerusalem, which would be hailed with the utmost satisfaction in all parts of the country. A success in Palestine, quite apart from its purely military aspects, would counteract the depressing influences of a difficult economic situation in Britain. For these purposes British attacked the Gaza, but defeated

---

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir. E-posta: nurikarakas16@gmail.com

by the Turks in the First and Second Battles of Gaza, and thus British political and strategic objectives were not achieved temporarily. After Edmund Allenby's appointment as the commander in chief of the Egyptian Expeditionary Force in June 1917, situation had changed in Palestine. Lloyd George informed Allenby that "he wanted Jerusalem as a Christmas present for the British nation". In order to capture Jerusalem, Allenby made a decisive attack and the city was conquered by the British on 9 December 1917.

Keywords: *Palestine Front, Egyptian Expeditionary Force, Jerusalem, David Lloyd George, Sir William Robertson*

Giriş

Britanya İmparatorluğu için Süveyş Kanalı'nın önemi, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile daha da artmıştı. Bu kanal, İngilizlerin Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda'da silahaltına aldıkları askerleri müttefiki Fransızlara yardım ederek en önemli hasımları olan Almanya'yı yenmek amacıyla Avrupa cephesine sevk etmenin ve ihtiyaç duydukları gıda ve diğer malzemeleri Doğu'daki imparatorluk topraklarından taşıyabilmelerinin en kısa yolu idi. Afrika kıtasının güney ucundaki Ümit Burnu'ndan geçen diğer yol çok uzun ve savaş sırasında da tehlikeliydi. Dolayısıyla Akdeniz'i Kızıldeniz yoluyla Hint Okyanusu'na bağlayan Süveyş Kanalı, Britanya İmparatorluğu'nun şahdamarı konumundaydı ve bu deniz geçidindeki trafiğin kesintiye uğramaması için, kanalın bulunduğu Mısır'ın tehditler karşısında savunulması İngilizlerin en hayati stratejik çıkarları arasındaydı¹.

Süveyş Kanalı'nın İngilizler için öneminin farkında olan Alman Genelkurmay'ı, İngilizlerin Mısır'da teyakkuza geçmelerini sağlayarak, olması gerekenden daha fazla İngiliz kuvvetini bağlamak, böylece bu kuvvetlerin Batı Cephesi'ne sevk edilmelerini engellemek, Mısır'da bir İslam ihtilali çıkarmak ve kanal trafiğini kesmek amacıyla Osmanlı Başkumandanlık Vekâleti'nden kanala yönelik bir saldırı planı hazırlamasını talep etmiştir. Bu talep doğrultusunda hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı ordusu da 2-3 Şubat 1915 gecesi kanala saldırmış, ancak harekâtın Osmanlı kamuoyuna dönük hedefi olan Mısır'ın yeniden ele geçirilmesi bir yana, kanaldaki trafiği de kesememiş ve başarısız olmuştur. Bununla birlikte bu Türk saldırısı (Birinci Kanal Harekâtı), kanalın sadece doğal bir set vazifesi gören özelliğine güvenilerek Mısır'ın savunulamayacağını göstermiştir. Bu nedenle Mısır Sefer Kuvveti Komutanı Korgeneral Archibald Murray, Sina Çölü içlerinde, Süveyş Kanalı'nın doğusunda güçlü bir savunma hattı oluşturulması stratejisine geçmiştir. İtilaf güçlerinin aldıkları yenilgi sonrasında Çanakkale Cephesi'nin kapanması, Türklerin burada serbest kalan birliklerden faydalanarak kanala ikinci kez saldırması ihtimalini artırmış, bu da Murray'ı savunma hattını güçlendirme

---

¹ Macmunn ve Falls 1928, s. 7-8; Keogh 1954, s. 13-14.

çalışmalarını hızlandırmaya itmiştir. İngilizler tarafından da beklenen ikinci Türk taarruzu (İkinci Kanal Harekâtı) 4-5 Ağustos 1916'da gerçekleşmiştir. Ancak Türk birlikleri (Birinci Kuvvei Seferiye), İngilizlerin Süveyş Kanalı'nın 22 mil doğusundaki Romani bölgesinde oluşturdukları savunma hattını aşamayarak yenilmiş ve bir kez daha geri çekilmiştir².

Romani Muharebesi'ndeki İngiliz zaferi, Sina-Filistin Cephesi'nin Sina Çölü'nü kapsayan harekât bölgesi açısından dönüm noktası olmuştur. Artık Mısır ve Süveyş Kanalı'nı hedef alacak başka bir Türk saldırısı ihtimali kalmadığı gibi, İngilizler bu cephedeki çarpışmaların sonuna kadar taarruz inisiyatifini ele geçiren bir konum da kazanmışlardır³. Romani Muharebesi sonrasında Murray, ana amacını Mısır'ın savunulması olarak tanımlarken, Güney Filistin'deki Türk birliklerini tehdit ederek, bu birliklerin başka cephelere kaydırılmasını da önlemek arzusundaydı. Bu doğrultuda Elarış'i ele geçirmeyi ve burayı Filistin'deki Türk kuvvetlerine yapacağı saldırıda bir üs olarak kullanmayı planlamıştır⁴. Ayrıca İngilizler açısından Elarış'in ele geçirilmesi, kanala giden en kolay ulaşım hattının korunması, Sina Çölü'ndeki ana su kaynaklarına sahip olunması ve böylece Mısır'ın istila girişimleri karşısında en az masraf gerektirecek şekilde savunulması anlamına gelmekteydi⁵. Bu kazanımları elde etmek amacıyla harekete geçen İngiliz birlikleri, Türklerin çok kısa bir süre önce Maktabe ve Refah'a çekilerek boşalttıkları Elarış'i 21 Aralık 1916'da işgal etmiştir. Bu nedenle taarruzunu önce Elarış'in 25 mil güneydoğusunda bulunan Maktabe'ye yönelten Mısır Sefer Kuvveti, buradaki Türk müfrezesini yenerek 23 Aralık 1916'da Maktabe'yi işgal etmiştir. Taarruza devam eden İngiliz birlikleri, Filistin sınırında ve Elarış'in 27 mil doğusunda yer alan Refah'taki Türk müfrezesini de yenilgiye uğratmış ve Refah'ı 9 Ocak 1917'de ele geçirmiştir⁶. Böylece İngilizler, 1917'nin Ocak ayı başlarında önlerinde Filistin topraklarının uzandığı bir mevzii elde etmeyi başarmıştır.

² Keogh 1954, s. 21, 33, 43-56; Macmunn ve Falls 1928, s. 37-46, 184-194; Newell 1990, s. 69-71, 104-105, 126, 199, 220-227; Wavell 1938, s. 30-32, 46-50; Baly 2004, s. 13, 19-28.

³ Wavell 1938, s. 57.

⁴ Keogh 1954, s. 71.

⁵ WO 106/1511, "The Occupation of El Arish", 19 November 1916; WO 106/1511, "Note on Proposed Operations on The Eastern Frontier of Egypt, 12 December 1916.

⁶ Woodward 2007, s. 75; Macmunn ve Falls 1928, s. 252-271; Newell 1990, s. 262-269; Keogh 1954, s. 72-77; Wavell 1938, s. 64-65; WO 106/318, "Summary of the Military Situation in the Various Theatres of War for the Seven Days Ending 11th January with Comment by the General Staff". 11 January 1917.

Bu makalede, İngilizlerin 1917 yılında, Kudüs'ün ele geçirilmesi amacıyla başlattıkları Filistin harekâtının stratejik ve siyasi boyutları ana hatlarıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

İngiliz Askeri ve Siyasi Yetkilileri Gözünde Filistin Harekâtı (1917)

Mısır Sefer Kuvveti Komutanı Murray'ın, Sina Çölü'ndeki zayıf Türk direnişini kırarak elde ettiği askeri başarılar, David Lloyd George'un 7 Aralık 1916'da Britanya Başbakanı oluşuyla aynı zamana denk gelmiştir. Lloyd George, -Milli Mücadele Dönemi'nde de devam eden başbakanlığı sırasında daha somut bir şekilde göstereceği gibi- "*Türklerden nefret eden*" bir devlet adamıydı. Türkleri "*barbar uluslar*" tanımlaması içinde en önde gelen ulus olarak görmekteydi. Doğal olarak Lloyd George'un bu saplantılı tutumu, Türkiye⁷'ye yönelik siyasal yaklaşımlarında da yer bulmuştur. Hem başbakanlığı öncesinde, hem de başbakanlığı sırasında, Almanya'dan daha çok Türkiye'yi yok etmeyi ve asıl savaş hedeflerinden biri olarak "*Türk İmparatorluğu*"nun yıkılmasını istediğini birkaç kez ifade etmiştir⁸.

Lloyd George, bu isteğinin bir uzantısı olarak, hiç vakit kaybetmeden, kendi savaş kabinesini oluşturduktan birkaç gün sonra Britanya Genelkurmay Başkanı Sir William Robertson'dan, ana hedefi Kudüs'ün ele geçirilmesi olan Filistin içlerine yönelik bir saldırının yapıp yapılamayacağı konusunu incelemesini talep etmiştir. Zira Lloyd George, Avrupa'daki ana cepelerde yapılan taarruzların Almanya'nın yenilmesinde etkisiz olduğuna ve bu nedenle desteğini aldığı, Türkiye gibi müttefiklerine yapılacak saldırılar sonucunda Almanya'nın daha kolay yenilebileceğine inanmaktaydı. Başbakan Lloyd George'un önemseydiği Filistin harekâtının başarılı olmasının hiç şüphesiz stratejik açıdan önemli getirileri olacaktı. Robertson'a göre Filistin'in ele geçirilmesi, Britanya'nın bölgedeki saygınlığını artıracak, 1916 Haziran'ında başlamış olan Arap isyanını canlandıracak, dolaylı olarak bir kısım Türk birliğinin Ruslar karşısında Doğu Anadolu'dan ve Irak Cephesi'nde de kendilerinin harekât bölgesinden çekilmesine neden olacak ve Ortadoğu'nun Türk egemenliğinden çıkartılmasına katkı sağlayacaktır⁹.

Robertson, Lloyd George'un kendisinden talep ettiği Kudüs'ü ele geçirmeye dönük Filistin harekâtına ilişkin incelemesini tamamlayarak bir rapor halinde 29 Aralık 1916'da sunmuştur. Raporunda, Filistin'in ya amfibik bir harekât, ya doğrudan Sina Çölü'nden ilerleyerek, ya da her iki yöntemin birlikte

---

⁷ İngilizler, kendi siyasal algılamalarında Osmanlı Devleti'ni "Türkiye" olarak gördükleri için bu tanım, İngiliz kaynaklarından aktardığımız bilgiler çerçevesinde tarafımızca da kullanılmıştır.

⁸ Rothwell 1971, s. 126-127.

⁹ Robertson 1926, s. 164-165.

uygulanması sonucu işgal edilebileceğini ortaya koyduktan sonra, amfibik harekâtın, Çanakkale'deki -acı- tecrübeler ve nakliye gemisi eksikliği nedeniyle yapılamayacağına işaret etmiştir. Bölgenin yeterli su kaynaklarından mahrum oluşu bir kısım lojistik sorunları ortaya çıkaracağından demiryolu hattının uzağında askerlerin ilerleme kaydedemeyeceğini ve ilerleme hızının demiryolu yapım hızına bağlı olacağını vurgulamıştır. Bu anlamda yapılmakta olan demiryolu hattının Refah'a bile 1917'nin Şubat ayı sonuna kadar ulaşamayacağını, Gazze ve Birüssebi'ye ulaşmasının daha da fazla zaman alacağını belirtmiştir. Rapora göre, bu şartlar altında Kudüs bir tarafa, aşağı Filistin'in Nisan 1917 öncesinde işgal edilebilmesi mümkün değildir. Ayrıca Filistin içlerine ve hatta Suriye'ye yönelik bir harekât için Mısır Sefer Kuvveti'nin takviye edilmesi gerekmektedir. Ancak bu takviye için mevcut durum itibariyle, ana savaş alanı olan ve asıl ağırlık verilmesi gereken Fransa'dan kaydırma yapılması gerekecektir ki bu -batı cephesi için planlanan ilkbahar ve yaz saldırıları nedeniyle- tercih edilecek bir uygulama değildir. Bu şartlar altında Filistin ve Suriye'ye yönelik harekât, hazırlıkların tamamlanması sonrasında, ancak 1917'nin sonbahar ve kış aylarında gerçekleştirilebilir. Sonuç olarak raporda, 1917'nin yaz aylarında, Murray'ın emrindeki en az kuvvetle tuttuğu hattı savunabilecek ve planlanan sonbahar harekâtı için bir taarruz mevzii oluşturabilecek şekilde konuşlanması tavsiye edilmiştir¹⁰.

Lloyd George, Robertson'un bu raporunu görmüş olsun ya da olmasın, raporun hazırlanma tarihinin bir gün sonrasında, yani 30 Aralık 1916'da, Robertson'a kamuoyunu etkileyecek bir zafer istediğini söylemiştir. Robertson, Birüssebi'nin ele geçirilmesinin bunu sağlayıp sağlayamayacağını sormuş, Lloyd George da itiraz etmiş ve "*Birüssebi kamuoyunun isteğini karşılayamaz fakat Kudüs karşılayabilir*"¹¹ demiştir. Bununla birlikte, Filistin'in bir an evvel işgalini isteyen Lloyd George ve bakanları, Robertson'un raporunda ortaya koyduğu lojistik ve Almanya'ya karşı Fransa'da yürütülen mücadeleye ilişkin stratejik gerekçeler karşısında, 2 Ocak 1917 tarihli Savaş Kabinesi toplantısında, Robertson'un tavsiyesini ilke olarak kabul etme kararı almışlardır. Bu doğrultuda, 11 Ocak 1917'de 1917 sonbaharına kadar Filistin cephesinde geniş çaplı bir harekât yapılmasının ertelendiğini Murray'a bildiren bir telgraf gönderilmiştir¹².

¹⁰ WO 106/310, "Note on a Proposal to Undertake a Campaign in Palestine during the Winter with the Object of Capturing Jerusalem", 29 December 1916; Aynı rapor için ayrıca bkz., WO 106/1511.

¹¹ Repington 1920, s. 417, 420.

¹² CAB 23/1, No: 25, January 2, 1917; Robertson 1926, s. 167; Macmunn ve Falls 1928, s. 272; Wavell 1938, s. 67.

Genelkurmay Başkanı Robertson, ülkesinin siyaset belirleyicilerini ikna ederek Kudüs'ün ele geçirilmesini hedefleyen geniş çaplı bir Filistin harekâtını 1917'nin sonlarına ertelemeyi başarsa da halk desteğinin sürdürülmesi konusunda siyasi liderliğin duyduğu endişeyi paylaşmaktaydı. General C. C. Monro'ya 31 Ocak 1917'de gönderdiği mektubunda, 1917 yılında Batı Cephesi'nde Almanlar karşısında büyük bir başarı elde edilememesi halinde, İngiliz halkının savaşa olan desteğinin korunmasında sıkıntı yaşayacaklarını, bu nedenle de başka bir cephede “*sert tekmelerinin*” olduğunu göstererek atılım yapmaları gerekeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Mısır topraklarından (Filistin sınırındaki Refah'tan) Filistin içlerine ilerleyeceklerini kastederek, “*yayımız için ikinci bir giriş gerekli, bu giriş de Mısırdır*” şeklinde bir ifade kullanmış ve 1917'nin sonbahar ve kış aylarında hâlâ savaşıyor olmaları durumunda Türklere karşı gerçek bir gösteri yapma amacıyla olduğunu vurgulamıştır¹³. Aynı düşüncesini Murray'a da iletmiş ve ona; “*sonbahar ve kış senin için iyi mevsimler, bu mevsimlerde hâlâ savaşıyor olursak sana gerçek bir gösteri yapma fırsatı ve Türk topraklarında olabildiğince ilerleme izni vermek arzusunundayım*”¹⁴ diye yazmıştır.

Her ne kadar Lloyd George'un, Refah'ın ele geçirilmesinden hemen sonra Murray'ın başlatmasını istediği geniş çaplı Filistin harekâtı 1917'nin sonbaharına ertelense de İngiliz askeri yetkilileri, savaş devam ederken ortaya çıkabilecek gelişmeler ve ihtimaller karşısında Orta Doğu'daki İngiliz çıkarlarının nasıl korunacağına ilişkin alternatif stratejiler geliştirmeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda 1917'nin Ocak ayında hazırlanan 21 sayfalık; “*Önümüzdeki yaz ayları sırasında ana harekât alanlarında kesin sonuç elde edilememesi halinde askeri politikamızın geleceğine ilişkin not*” başlıklı etkileyici rapor, Genelkurmay'ın çalışmasının bir ürünüydü. İmzasız olsa da Macdonogh (Tümgeneral Sir George Mark Watson Macdonogh-Britanya Savaş Bakanlığı Askeri İstihbarat Başkanı) tarafından hazırlandığı açıktır¹⁵. Bu raporda şu değerlendirme ve öngörüler ortaya konulmuştur:

“İtilaf devletlerinin stratejisi, şimdiye kadar olduğu gibi, azami güçlerini Avrupa'daki ana savaş alanlarında toplamak, müşterek taarruzlarını Avrupa cephelerinde gerçekleştirmek ve böylece başlıca hasımları olan Almanya ve Avusturya-Macaristan'ı yenmek üzerine kuruludur. İtilaf devletlerinin savaş amaçlarına ancak bu iki düşman ordusunun tamamıyla hezimete uğratılması sonucunda ulaşabilir. Britanya, Fransız, Rus ve İtalyan orduları, bu politika gereğince ve ana savaş alanlarında kesin bir sonuç alınabilmesi amacıyla,

---

¹³ The Military 1989, s. 145-147.

¹⁴ Bonham-Carter 1963, s. 270.

¹⁵ Woodward 1998, s. 120.

mevcut bütün güçleriyle önümüzdeki ilkbahar ve yaz aylarında taarruza geçeceklerdir.

Bununla birlikte 1917 yılında gerçekleştirilecek müttefik taarruzlarının zaferi sağlayacak kadar başarılı olamaması, Rusların ulaşım hatlarındaki sorunlarına bağlı olarak cephelerindeki tehlikeli noktalara takviye gönderememeleri nedeniyle düşmanın ilerlemesi karşısında geri çekilmesi ihtimali ve savaşın getirdiği ekonomik zorluklar şu sonucu doğurabilir. Bu da Birleşik Devletlerden, Vatikan'dan veya tarafsız devletlerden gelebilecek ve İtilaf devletleri hükümetlerinin karşı koymakta zorlanacağı uzlaşma temelli bir barış çağrısıdır. Böyle bir durum karşısında nasıl hareket edilmelidir?

Büyük Britanya, denizlerdeki egemenliğini sürdürmek, Avrupa'daki güç dengesini korumak ve Mısır, Hindistan ve İran Körfezi'nin güvenliğini sağlamak doğrultusunda üç ana amacını gerçekleştirmek için savaşmaktadır. Almanya'nın, Kuzey Fransa ve Belçika'dan geri çekilmeyi esas alan bir barışı kabul etmesi, Büyük Britanya için birinci ve ikinci savaş amaçlarından ziyade Mısır, Hindistan ve İran Körfezi'nin güvenliği açısından tehlikeli bir durum oluşturacaktır. Böyle bir barış, Almanya'ya Babilî üzerinde nüfuz kurmaya ve Doğu'ya açılan yolları elinde bulundurmaya imkân sağlayarak Britanya Doğu İmparatorluğu'nun güvenliği üzerinde, aşağıdaki sebepler çerçevesinde, yıkıcı bir etki oluşturacaktır.

Yapılacak bir barış nedeniyle Rusya'nın, İstanbul'a ve Akdeniz'de bir sıcak deniz limanına sahip olamaması, bu ihtiyacını başka bir yerden karşılamasını gerektirecektir. Bunun için yegâne uygun sıcak deniz limanı İran Körfezi'ndedir. Rusya'nın İran Körfezi kıyısında bir limana sahip olması, Doğu politikamızı bütünüyle değiştirmemizi gerektireceği gibi, Rusya'ya Doğu İmparatorluğumuzu tehdit etme imkânı verecektir. İran Körfezi'nin girişinde yer alan Bender Abbas, Rusya'nın arzusunu karşılayacak en uygun limandır ve burada kurulacak bir deniz üssü sayesinde Rusya, körfeze hâkim olacak ve Hindistan ile ulaşımımızın yanına yerleşecektir. İran Körfezi'nden verilecek bir limanın İstanbul'un kaybını tam olarak telafi edeceği belirsizdir ve Rusya'nın Almanya ile bir uzlaşma varması da ciddi bir tehdit olacaktır. Rusya ile ittifakımız devam etse bile Almanya ve Osmanlı Devleti, demiryolu hatlarını Suriye içlerinde ve Fırat ile Dicle vadisi boyunca genişletmeleri halinde, istedikleri zaman Irak ve Mısır'daki konumumuzu savunulamaz bir hale sokabileceklerdir. Düşmanlarımız Halep üzerinden Irak ve Mısır'a doğru harekât yapabilecektir. Rusya, büyük bir olasılıkla Avrupa cephesinden çok az asker kaydırabilecektir. Bu durum, Mısır ve Irak'ın savunulması için yeterli birliği ayırmamızı gerektireceğinden askeri kaynaklarımız üzerinde katlanılamaz bir yük getirecektir. Bu yüzden Doğu'ya açılan yolları elinde

bulunduran Almanya (Alman yayılması), Britanya Doğu İmparatorluğu'na yönelik sürekli bir tehdit oluşturacaktır.

Bu durum karşısında atacağımız en uygun adım, İtilaf güçlerinin Orta Doğu'da bulunan nüfuz alanlarını korumasını ve Almanya'nın Doğu'daki ilerlemesini mümkün olduğunca sınırlandırmasını sağlayacak bir konum elde etmesi için askeri harekâtlara yönelmesidir. Türkiye'nin Orta Doğu'daki topraklarının herhangi bir kıyı bölgesine amfibik harekât yapmak uygun değildir. Rusya'nın da Doğu Anadolu ve İran üzerinden başarılı bir saldırı yapması beklenmemelidir. Bu yüzden, Türk ordularını yenilgiye uğratmaya dönük en ciddi taarruz, Britanya birlikleri tarafından Irak veya Mısır'dan başlatılabilir. Bu bağlamda da ele geçirilecek nihai hedef Halep olmalıdır.

Suriye-Anadolu-Dicle demiryolu hatlarının ve Suriye ile Irak'ı Anadolu'ya bağlayan bütün ana yolların bağlantı noktası olan Halep, Orta Doğu'nun en önemli stratejik merkezidir. Buranın ele geçirilmesi, Irak'taki Türk birliklerinin ve Kafkas Cephesi'ndeki Türk ordusunun sağ kanadının ulaşım hatlarını kesecektir. Bu da Anadolu ve Avrupa'nın dışında kalan bütün Türk topraklarının kaybedilmesi anlamına gelecektir. Türkler Halep'i kaybetmemek için bütün imkânlarını ortaya koyacaklar ve böylece Türk orduları, Halep'e yönelik bir ileri harekâtımız sayesinde kesin bir yenilgiye uğratılabilecektir.

Fırat boyunca Kut'ül-Amare'den Halep'e kadar olan mesafe yaklaşık 550 mildir. Yaklaşık 700 mil olan Dicle yolu ise daha da uzundur. Böylece Irak cephesinde beklenen en iyi gelişme Bağdat'ın alınması olabilir. Bağdat'ın zaptı, belki barış müzakereleri başladığında Britanya'nın konumunu ve elini güçlendirilebilir ama Türk ordularının yenilgisini sağlayamaz ve Suriye, Anadolu ve Arabistan'daki Alman ilerleyişinin durdurulmasında etkili olamaz. Halep'in, (Murray'ın) mevcut cephesine olan uzaklığı ise çok daha yakın bir mesafe olan 375 mildir. Bununla birlikte Halep'e yönelik Suriye harekâtına başlayabilmek, öncelikle Türklerin elindeki Gazze-Birüssebi hattını ele geçirmeye bağlıdır. Burası ileri harekâtımız için gerekli malzeme yığınağının yapılacağı bir üs konumunda olacaktır. Bir sonraki harekâtımız, geri kalan Türk topraklarını Arabistan'dan koparmamızı sağlayacak olan Yafa-Kudüs-Amman hattı yönünde gelişmelidir. Halep'i hedef alacak bu aşamalı harekât planları içinde en tatminkâr gelişme, Türklerin Kudüs'ün güneyindeki kesin bir yenilginin etkisiyle Humus'un güneyini boşaltmak zorunda kalmaları olacaktır¹⁶.

¹⁶ WO 106/1511; "Note on Our Future Military Policy in the Event of the Failure of the Entente Powers to Obtain a Decision in the Main Theatres during the Coming Summer", January 1917.

Görüldüğü gibi bu ayrıntılı raporda, Amerika Birleşik Devletleri gibi tarafsız devletlerden gelebilecek barış çağrıları nedeniyle, Almanya ile uzlaşma temelli bir erken barışın yapılması karşısında Britanya'nın, Orta Doğu'da bir savunma hattı kurabilecek kadar toprak kazanımı elde etmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Almanya'nın Osmanlı Devleti ile ittifakı üzerinden Britanya'yı İran Körfezi ve Mısır yönünde tehdit etme imkânına sahip olacağı ve Ortadoğu'daki Alman yayılmasının Britanya'yı doğuya bağlayan ulaşım yollarının güvenliğini tehlikeye atacağı belirtilmektedir. Bu tehdidin etkisizleştirilmesi için mümkün olan en kısa zamanda, Kudüs'ün de ötesinde Ortadoğu'nun en stratejik noktası olarak görülen Halep'i ele geçirmeye dönük bir harekâtın yapılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Hiç şüphesiz rapordaki bu değerlendirmeler, hazırlandığı 1917 Ocak ayı şartlarına ve yakın gelecekteki ihtimallere göre şekillendirilmiştir. Bununla birlikte beklenen gelişmeler farklı bir yöne kaymış, barış çağrısında bulunma ihtimali olan Amerika Birleşik Devletleri, tam tersi bir adım atmış ve Almanya'nın savaşı kazanmasının kendi ekonomik ve siyasi çıkarlarına darbe vuracağını öngörerek, 6 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Ayrıca bu raporda, 16 Mayıs 1916 tarihli Sykes-Picot Antlaşması'nda Fransız nüfuz bölgesi içinde gösterilen Halep'in İngilizler tarafından ele geçirilmesi üzerinde durulmaktadır. Bu durum İngilizlerin, Almanya'nın kesin bir yenilgiye uğratılmadan uzlaşma temelli bir barış yapılmasının baskısı altında, Suriye'de egemenlik kurmaları halinde, işgal edecekleri bu bölgeyi antlaşmaya uyarak Fransızlara vermesi noktasında tereddüt göstereceklerini akla getirmektedir. Hâlbuki İngilizler, Almanya'nın 1918'in Kasım ayında ateşkes isteyerek yenilgiyi kabullenmesi sonrasında, Şam ve Halep ile birlikte işgal ettikleri bütün Suriye'yi Fransız mandasına bırakmışlardır. Dolayısıyla bu rapor İngilizlerin, şartlara göre esneklik kazandırılan çok yönlü stratejiler geliştirdiklerini ve geliştireceklerini göstermesi açısından dikkate değerdir.

İngiliz ve Fransızlar 26 Şubat 1917'de Calais'de yaptıkları toplantıda savaşın gidişatını değerlendirerek, 1917 ilkbaharında düşmanları üzerinde baskı kurmak için bütün cephelede taarruza geçme kararı almışlardır. Rusya'da Mart Devrimi'nin çıkması da İngiliz ve Fransızların acilen taarruza geçme kararını pekiştirmiştir. Bu karar uyarınca Murray'a da kendi cephesinde saldırı konumuna geçmesinin arzu edilir olduğu, ancak yine de Filistin içlerine derinlemesine bir harekâtın sonbahar öncesinde başlatılmayacağı bildirilmiştir. Bunun üzerine Murray da Calais toplantısı öncesinde tasarlanmış olduğu Gazze'yi ele geçirmeyi amaçlayan sınırlı bir saldırının yapılmasını önermiş ve bu öneri sözlü olarak Savaş Bakanlığı tarafından kabul edilmiştir¹⁷.

¹⁷ Keogh 1954, s. 80; Bruce 2002, s. 91.

Hazırlıklarını tamamlayan Murray, Türklerin 1917'nin Mart ayı başlarında Şelâle bölgesinden çekilerek Gazze-Birüssebi hattında oluşturdukları savunma hattı içindeki Gazze şehrine 26 Mart 1917'de saldırı emri vermiştir (Birinci Gazze Muharebesi). Ancak Mısır Sefer Kuvveti, şehirdeki Türk garnizonuna yardım için gönderilen takviye Türk birliklerinin baskısı altında Gazze'yi ele geçiremeyerek 27 Mart'ta geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu gerçeğe karşın Murray, Savaş Bakanlığı'na gönderdiği mesajlarda, asıl hedefi Gazze'yi ele geçirmek olmasına rağmen, “*benim asıl ve tali hedeflerim tamamen elde edilmiştir*” ifadesinde bulunmuştur. Türklerin muharebe kaybı çok daha az olsa da bunu önce 6.000-7.000 arasında, daha sonra da 8.000 göstererek, yenilgisini bir zafer olarak takdim etmiştir. Murray'ın Gazze muharebesine ilişkin gönderdiği mesajların etkisiyle İngiliz basınında da “*Parlak bir İngiliz zaferi, 20.000 Türk yenildi*” manşetleri atılmıştır¹⁸.

Gerçeği yansıtmasa da Murray tarafından Gazze Muharebesi'nde başarı elde edildiğine dair gönderilen mesajlar Robertson'u heyecanlandırmıştır. Bu nedenle, 30 Mart 1917 tarihli Savaş Kabinesi toplantısında, Irak Cephesi'nde Kut'ül-Amare'nin 25 Şubat 1917'de, Bağdat'ın da 11 Mart 1917'de alınması sonucu elde edilen zaferlerin de yönlendirmesiyle, Murray'ın Gazze'deki son zaferinin kazançlarını mümkün olduğunca genişletmesini ve taarruzlarını artırarak devam ettirmesini önermiştir¹⁹. Bu öneri 2 Nisan 1917 tarihli Savaş Kabinesi toplantısında kabul edilmiş ve Murray'a Kudüs'ün güneyindeki Türk kuvvetlerini yenilgiye uğratması ve Kudüs'ü ele geçirmesi emri verilmiştir. Başkanlığını Lloyd George'un yaptığı ve Lozan Konferansı'nda İngiltere'yi temsil edecek olan Lord Curzon ile Britanya Dışişleri Bakanı Balfour'un da katıldığı aynı kabine toplantısında, Kudüs'ün ele geçirilmesinin sosyo-politik ve sosyo-ekonomik amacını ortaya koyan bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre, ordunun Filistin içlerine ilerleyişinin ve özellikle de bütün ülkede memnuniyetle karşılanacak olan Kudüs'ün ele geçirilişinin siyasi ve manevi açılardan önemli bir getirisi olacaktı. Ayrıca, Kudüs'ün Türklerden alınması sonucunda elde edilecek bir askeri başarı, ülkedeki ekonomik çöküntünün etkilerini azaltacaktı²⁰.

---

¹⁸ CAB 24/23, GT 1719, “Sir Archibald Murray's Despatch. Operations in Egypt, Covering Memo by Secretary of State for War”, 14 August 1917; Sir Archibald 1920, s. 153; WO 106/311, “Precis of Telegrams Between the Chief of the Imperial General Staff and the Commander-In-Chief, Egypt, Between 28th March, 1917 and 22nd April, 1917”; Keogh 1954, s. 102; Macmunn ve Falls 1928, s. 317-318; Wavell 1938, s. 80; Woodward 2007, s. 91

¹⁹ CAB 23/2, No: 109, March 30, 1917; WO 106/311, “Operations in Palestine”, 23 April 1917; Woodward 1988, s. 122.

²⁰ CAB 23/2, No: 111, April 2, 1917; Lloyd George 1934, s. 89

Murray'a verilen talimat doğrultusunda İngiliz kuvvetleri, Gazze'ye ikinci kez saldırmış, 17-19 Nisan 1917'de gerçekleşen muharebe (İkinci Gazze Muharebesi) sonucunda İngilizler, birinci muharebeye nazaran daha fazla kayba uğrayarak yenilmiş ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu hezimet ve Rusların Kafkas Cephesi'nde Türklere karşı taarruz planlarını ertelemeleri, Britanya Savaş Kabinesi'ni Kudüs'ün ele geçirilmesi için Murray'a verdikleri talimatı değiştirmek zorunda bırakmıştır. Savaş Kabinesi, 25 Nisan 1917 tarihli toplantı sonucunda Murray'a, karşısındaki Türk kuvvetlerini çıkabilecek fırsatlar doğrultusunda imha etmesi ve Filistin dışına sürmesi talimatı verilmiştir. Aynı toplantıda Lloyd George, Fransızların Filistin'i kendi nüfuz bölgeleri içinde görmek istediklerini açıklamış, buna karşın, Sykes-Picot Antlaşması'nda öngörüldüğünden farklı olarak, Filistin'in uluslararası bir yönetim yerine İngiliz idaresine verilmesi gerektiğini ima etmiştir. Toplantıda er ya da geç Sykes-Picot Antlaşması'nın İtilaf Devletleri arasında yeniden ele alınması gerekeceği dile getirilmiş, ancak şimdilik bu konunun gündem dışına çıkarılması kararlaştırılmıştır²¹.

Britanya Savaş Kabinesi ve Genelkurmay Başkanlığı, İkinci Gazze Muharebesi'ndeki yenilgi sonrasında, Filistin'i işgal planını ertelemek veya bu işgali mümkün hale getirmek amacıyla Murray'a takviye göndermek gibi bir açmazla karşılaşmıştır. Genelkurmay yetkilileri savaşın kazanılacağı ya da kaybedileceği yer olarak gördükleri Fransa'daki cepheden Filistin'e birlik kaydırılması taraftarı değildi. Başbakan Lloyd George ve bakanları ise Filistin'i işgal planlarından vazgeçmemişti. Onlara göre Filistin cephesi, göreceli olarak az bir masrafla Britanya için büyük fırsatlar sağlayacak bir çatışma alanıydı. Türkiye, bu cephedeki şiddetli ve uzun vadeli bir taarruz neticesinde yenilerek savaş dışı bırakılabilir ve böylece Almanya, savaştaki bir destekçisinden mahrum kalabilirdi. Türkiye'nin yenilmesi sonucunda Filistin ve Irak cephesindeki İngiliz birlikleri de Fransa'daki asıl mücadele bölgesine kaydırılabilirdi. Nihayetinde bu açmazın çözümünde orta yol bulunmuş ve Murray'a Fransa'daki cephenin dışından 2 tümen verilmiştir²².

Mayıs 1917'ye gelindiğinde, Genelkurmay Başkanı Robertson, Rusya'daki Mart Devrimi sonucunda oluşan yeni siyasi yapının savaşa bakış açılarından tedirginlik duymaya başlamıştır. Ülkeyi idare edenlerin sosyalist eğilimli ve barış yanlısı olduklarını belirten Robertson, Rus ordusunun etkinliğinin zayıflaması sonucunda Rusya'nın bir müttefik olarak değerinin azalacağını, bu durumda Rus ordusunun taarruz yapma imkânının kalmaması

²¹ Keogh 1954, s. 121-122; CAB 23/2, No: 126, April 25, 1917; WO 106/311, "Operations in Palestine", 23 April 1917.

²² Keogh 1954, s. 122-124.

bir yana, cephelerindeki düşman tümenlerini bile bağlamaktan uzak olacakları değerlendirmesini yapmıştır. Bu noktada 1917 yılında Rus Kafkas Ordusu'nun Türklere karşı taarruz yapamayacağı bilgisini aldığı, bu durumda Kafkas Cephesi'nde Rus baskısından kurtulan Türklerin hızlı bir şekilde kayıplarını telafi ederek Filistin Cephesi'nde daha etkili bir savunma yapabileceklerini belirtmiştir. Robertson, bu şartlar altında, Rusların Kafkas Cephesi'nde sayıları hiç de azımsanamayacak miktardaki bir Türk askerini meşgul edip edemeyeceğinin anlaşılmasına kadar, Kudüs'ün ele geçirilmesi gibi iddialı bir harekâta başlamamalarını tavsiye etmiştir²³.

Robertson'un bu tavsiyelerde bulunduğu dönemde Britanya siyasi liderliği, her iki Gazze yenilgisinin faturasını doğal olarak Murray'a çıkarttıkları için Mısır Sefer Kuvveti Komutanlığı'nı aynı zamanda Savaş Kabinesi üyesi olan Güney Afrikalı Orgeneral Jan Smuts'a teklif etmişlerdi. Smuts'un bu teklifi kabul etmemesi üzerine Lloyd George, Türkleri Filistin'den çıkaramayacağına kanaat getirdiği Murray'ı daha fazla komutanlık makamında tutmak istemediğinden Robertson'dan Mısır Sefer Kuvveti Komutanlığı için atılğan bir komutan önermesini istemiştir. Robertson da Orgeneral Edmund Allenby'ı önermiş ve bu önerisi 5 Haziran 1917'de Savaş Kabinesi tarafından kabul edilmiştir²⁴.

Lloyd George, Mısır'a giderek yeni atandığı Mısır Sefer Komutanlığı görevini üstlenmesi öncesinde Allenby ile bir görüşme yapmış ve kendisinden beklentilerini tüm açıklığıyla ortaya koymuştur. Robertson'un da bulunduğu bu görüşmede Allenby'e, Türkleri Filistin'den kovmak amacıyla kararlı bir taarruz gerçekleştirmesini, bu doğrultuda ihtiyaç duyacağı takviye kuvvet ve askeri malzemeyi hiç çekinmeden kendisi ve Robertson'dan talep edebileceğini belirtmiştir. Lloyd George, görüşmenin sonunda, hem kendisinin hem de bakanlarının asıl beklentilerinin "*Noel (25 Aralık) öncesinde Kudüs'ün ele geçirilmesi*" olduğunu Allenby'e söylemiştir²⁵.

Siyasi liderliğin bir asker olarak kendisinden beklentilerini tam olarak kavrayan Allenby, Mısır'a giderek 28 Haziran 1917'de komutanlık görevine başlamıştır. Komutan olarak atandığı dönem, zaten sıcak iklimli olan Filistin'de, yaz aylarına denk gelmiştir. Herhangi bir taarruz yapılmasının oldukça zor olduğu bu dönemde, sonbaharda başlayacağı harekât için, komuta ettiği birliklerin eksikliklerini tamamlayacağı dört aylık bir hazırlığa girişmiştir.

Allenby hazırlıklarına devam ederken, İngiliz siyasi liderliği ile Genelkurmay arasında, planlanan Filistin harekâtına ilişkin değerlendirmelerin

---

²³ WO 106/311, "Military Effect of Russia Seceding from the Entente", 9 May 1917.

²⁴ Lloyd George 1934, s. 90-91, 94.

²⁵ Lloyd George 1934, s. 94.

yapılmasına devam edilmiştir. Lloyd George'un, 5 Ekim 1917 tarihli Savaş Kabinesi Siyaset Komitesi toplantısında Türkiye'nin yenilgiye uğratarak İngiltere'nin düşman listesinden çıkartılmasını ısrarla talep etmesi²⁶ karşısında Robertson, Filistin harekâtına yönelik bakış açısını mevcut konjonktür içinde ortaya koymaya çalışmış ve Savaş Kabinesi'ne önerilerini sunmuştur. Robertson'a göre, siyasi liderlik savaşı kazanmak için Türkiye'nin savaş dışı bırakılmasını gerekli görüyorsa, Türk toprakları, sonu belirsiz bir dönem içinde savaştaki kesin sonucun alınacağı bir mücadele bölgesi olacak ve bu nedenle Batı Cephesi tali bir çatışma alanı haline gelecektir. Britanya'nın aynı anda iki çatışma alanında savaşılabilecek yeterli kaynakları bulunmamaktadır. Hâlbuki savaşların birinci kuralı, bir devletin bütün kuvvetlerini ana cepheye konuşlandırmasıdır. Bu kuralı çiğnemek her zaman kanıtlandığı gibi felakete sonuçlanır. Türkiye'yi savaş dışı bırakmanın ne kadar zaman alacağını ve bu amaca ulaşmak için kaç askerin gerekli olduğunu söylemek oldukça zordur. Ayrıca Filistin harekâtı için 1917'nin kışında Fransa'dan birlik kaydırması yapmak, 1918'in yaz aylarında Fransa'da başarılı bir harekât yapmayı zora sokacaktır. Planlandığı şekliyle Yafa-Kudüs hattını işgal etmek, Türkiye üzerinde manevi açıdan olumsuz bir etki sağlayabilecek olsa da bu hattı ele geçirmenin askeri açıdan hiçbir değeri yoktur. Britanya'nın, Rusya'nın çöküşünden itibaren serbest kalmış bir Türk ordusuna göre planlarını şekillendirmesi gerekmektedir. Askeri durum bütünüyle ele alındığında, Filistin'de kapsamlı bir taarruz harekâtına girişmek, geniş yankı uyandıracak askeri bir tedbir değildir. Bu şartlar altında doğru olan askeri uygulama, genel olarak Filistin'de ve Irak'ta savunma konumuna geçmek ve sonucu, Batı Cephesi'nde almaktır. Bu tercih, Britanya'ya büyük olasılıkla nihai zaferi getirecektir²⁷.

Robertson'un, Filistin Cephesi'nin Fransa'daki Batı Cephesi yerine ana cephe haline gelmemesi gerektiğine yönelik uyarıları, 1917 yılının sonlarına gelindiğinde, savaşın 1918, 1919 ve hatta 1920'ye kadar süreceği gibi görünmesiyle ilgilidir. Zira İtilaf Devletleri için 1917 yılı çok zor geçmekteydi. Rusya çökmüş, İtalya Caporetto Muharebesi'nde ağır bir yenilgiye uğramış, İngiliz ve Fransızların birlikte gerçekleştirdikleri ancak başarısız oldukları Neville taarruzunda Fransızların ağır kayıplar vermesi sonucunda Fransız ordusunda isyanlar çıkmış ve Amerikan askerlerinin erken bir tarihte Batı Cephesi'ni takviye için gönderilemeyeceği anlaşılmıştır²⁸.

²⁶ WO 106/726, "The Campaign in Palestine", 6 October 1917; WO 106/313, "Future Military Policy", 9 October 1917.

²⁷ WO 106/313, "Future Military Policy", 9 October 1917.

²⁸ Hughes 2009, s. 117.

Bununla birlikte, Lloyd George'un Mısır'a hareket etmesi öncesinde yaptığı görüşmede vaat ettiği askeri kuvvet desteğini alan Allenby, Murray'a nazaran çok daha güçlü bir orduya komuta ederek ve Türkler karşısında da top, piyade ve özellikle de atlı birlik sayısı itibariyle çok daha üstün kuvvetlere sahip olarak, Ekim 1917 sonlarında taarruzunu başlatmıştır. Bu taarruzu beklenildiğinden daha başarılı gelişmiş, Gazze-Birüssebi hattındaki Türk savunması kırılarak, 31 Ekim 1917'de Birüssebi, 7 Kasım 1917'de de Gazze ele geçirilmiştir. Taarruzlarını kuzey yönünde geliştiren İngilizler, 17 Kasım 1917'de Yafa'yı işgal etmişler, 9 Aralık 1917'de de harekâtın ana hedefi olan Kudüs'ü ele geçirmişlerdir. Böylece Lloyd George, Kudüs'ün ele geçirilmesi ile İngiliz halkına Noel hediyesini vermiştir²⁹.

Sonuç

İngilizler, 1917 yılının Ocak ayı başlarında Refah'ı işgal ederek Filistin sınırına ulaşmışlardır. Bu gelişme, David Lloyd George'un Britanya Başbakanı oluşuyla aynı zamana denk gelmiştir. İngilizlerin Filistin harekâtı, bu harekâta hususi bir yer ayıran Lloyd George ve onun oluşturduğu Britanya Savaş Kabinesi üyeleri, başka bir ifadeyle İngiliz politika belirleyicileri tarafından şekillendirilmiştir. Zira Türklere karşı "nefret hissi" besleyen Lloyd George, Türkleri Filistin'den kovmayı, Hıristiyanlar tarafından da kutsal sayılan Kudüs'ü ve hatta Suriye'yi bir an evvel ele geçirerek "*Türk İmparatorluğu*"nun yıkılmasını savaş amaçları olarak belirlemiştir. Kendisi gibi bakanlarının da ana savaş amaçlarından birisi, İngiliz emperyalizminin bir örneği olarak, "*Türk İmparatorluğu*"nun parçalanmasıdır. Britanya Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'a göre bu amaç çerçevesinde Arabistan, Fırat ve Dicle vadilerinin önemli bir bölümü, Suriye, Doğu Anadolu, Anadolu'nun güney kısmı ve İstanbul Türkiye'den koparılacaktır³⁰. Lloyd George, Türkiye'ye karşı bu genel yaklaşımı içinde, özel olarak da Filistin harekâtına, savaşın kazanılması noktasında önem atfetmekte ve bu harekât sonucunda Türkiye'nin savaş dışı bırakılması ile bir müttefikini kaybeden Almanya'nın savaşta yenilmesinin başlangıcı olacağına inanmaktaydı³¹. Lloyd George ayrıca Filistin seferini Fransa Cephesi'ndeki -insan kaybı açısından- maliyetli taarruzları önlemenin bir yolu olarak görmekteydi³². Bunun yanında, 1917 yılı için Filistin ve 1918 yılında elde edileceği şekliyle Suriye'deki kazanımları, savaş sonrası barış

²⁹ WO 106/313, "Review of the Military Situation in All Theatres of War during 1917", 18 December 1917; Lloyd George 1934, s. 96-97; Anglesey 1994, s. 130-131, 168-169; Keogh 1954, s. 184.

³⁰ CAB 23/43, March 22, 1917; Rothwell 1971, s. 127.

³¹ Lloyd George 1934, s. 91-92; Hughes 1996, s. 5.

³² Hughes 1996, s. 5; Hughes 2009, s. 115.

görüşmelerinde Britanya için bölgesel pazarlıklarda kullanmak arzusundaydı. Zira İngilizler, savaş sonrasında pazarlık unsuru olarak kullanacakları endişesiyle Fransızların, askeri anlamda Ortadoğu'daki harekâtlara herhangi bir katkı sağlamalarını istememişlerdi³³.

Diğer taraftan Britanya Genelkurmay Başkanı Robertson, askeri konularda deneyimsiz bir kişi olarak gördüğü Lloyd George'un Filistin harekâtından beklentileri bağlamında farklı düşünmekteydi. Siyasi açıdan Türklerin yenilerek bölgedeki Alman nüfuzunun etkisizleştirilmesini istemekle birlikte, bunun gerçekleştirilmesi için Filistin Cephesi'ne savaşta kesin sonucun alınacağı ana harekât bölgesi olacak şekilde Fransa'dan birlik kaydırılmasına karşı çıkmaktaydı. Zira Fransa Cephesi, ana hasımları olan Almanya'nın yenileceği yerd ve Kudüs'ün askeri anlamda hiçbir değeri yoktu. O da Macdonogh gibi, Ortadoğu'nun stratejik açıdan en önemli merkezi olarak Halep'i görmekteydi³⁴. Birinci ve İkinci Gazze muharebeleri öncesinde Kudüs ve Suriye içlerine yönelebilecek harekâtların ancak 1917'nin sonbaharında başlayabileceğini ortaya koymakla birlikte, her iki Gazze yenilgisi nedeniyle Suriye'ye yönelik bir harekât bahsini, Allenby'in askeri başarılarına kadar açmadı. Ana amacı, bir askeri stratejist olarak, Lloyd George'da bir tutku haline gelen Kudüs'ün ele geçirilmesine yönelik Filistin harekâtını, daha ölçülü adımlarla ve Fransa Cephesi'ni zayıflatmayacak şekilde yürütmektir. Bununla birlikte tavsiye ettiği askeri politikalar, Britanya siyasi liderliğinin aldığı siyasi kararlara tabiydi. Lloyd George başbakanlığındaki Britanya hükümeti ise, Ortadoğu'daki askeri harekâtları, hem bölgedeki İngiliz çıkarları, hem de Araplar ve Siyonistlere verdikleri sözler ile müttefiki Fransa ile yaptığı gizli antlaşma ve görüşmeler temelinde yürütmüştür. Dolayısıyla Lloyd George başbakanlığının ilk yılında, üzerinde ısrarla durduğu Filistin harekâtına ivme kazandırmış ve Kudüs ile birlikte Filistin'in topraklarının yarısının Osmanlı egemenliğinden çıkmasında belirleyici olmuştur. Lloyd George'un Britanya başbakanlık makamına gelişi, Osmanlı Devleti'nin egemenliği açısından yeni bir talihsizliğin başlangıcı olmuştur.

³³ Hughes 1996, s. 5-6; Hughes 2009, s. 115, 119.

³⁴ WO 106/311, "Plan for A Campaign in Syria", 22 February 1917.

KAYNAKLAR

A. Arşiv

The National Archives (TNA), Londra/İngiltere:
CAB (Cabinet - Britanya Kabinesi) Belgeleri.
WO (War Office - Britanya Savaş Bakanlığı) Belgeleri.

B. Kitap, Makale ve Tezler

- Anglesey 1998   The Marquess of Anglesey, *A History of the British Cavalry 1816 to 1919*, Volume 5: *Egypt, Palestine and Syria, 1914 to 1919*, Redwoods Books Ltd, Trowbridge, United Kingdom.
- Baly 2004   Lindsay Baly, *Horseman, Pass By: The Australian Light Horse in World War I*, Spellmount Limited, Staplehurst.
- Bonham-Carter 1963   Victor Bonham-Carter, *Soldier True, The Life and Times of Field-Marshal Sir William Robertson, 1860-1933*, Frederick Muller Limited, London.
- Bruce 2002   Anthony Bruce, *The Last Crusade: The Palestine Campaign in the First World War*, John Murray Publishers, London.
- Correspondence 1989   *The Military Correspondence of Field-Marshal Sir William Robertson, Chief of the Imperial Staff, December 1915-February 1918*, Edited by David R. Woodward, The Bodley Head, London.
- Hughes 1996   Matthew Hughes, "Lloyd George, the Generals and the Palestine Campaign", *Imperial War Museum Review*, 11, s. 4-17.
- Hughes 2009   Matthew Hughes, "Command, Strategy and the Battle for Palestine, 1917", *1917: Beyond the Western Front*, Edited by Ian F. W. Beckett, Brill, Leiden and Boston, s. 113-129.
- Keogh 1954   Colonel E. G. Keogh, *Suez to Aleppo*, Wilke & Co. Ltd., Melbourne.
- Lloyd George 1934   David Lloyd George, *War Memoirs of David Lloyd George, 1917*, Little, Brown, and Company, Boston.
- Macmunn ve Falls 1928   Lieut-General Sir George Macmunn - Captan Cyril Falls, *Military Operations, Egypt & Palestine (History of the Great War Based on Official Documents), From the Outbreak of War with Germany to June 1917*, His Majesty's Stationery Office, London. (Battery Press, 1996)
- Newell 1990   Jonathan Quentin Calvin Newell, *British Military policy in Egypt and Palestine: August 1914 - June 1917*,

Hedef Kudüs: İngiliz Askeri ve Siyasi Stratejisinde Filistin Harekâtı

- (Yayımlanmamış Doktora Tezi), King's College, University of London.
- Repington 1920 C. À Court Repington, *The First World War, 1914-1918, Personal Experiences of Lieut.-Col. C. À Court Repington*, Vol. I, London.
- Robertson 1926 Field-Marshal Sir William Robertson, *Soldier and Statement, 1914-1918*, Volume II, Cassell and Company, Ltd., London, Toronto, Melbourne and Sydney.
- Rothwell 1971 V. H. Rothwell, *British War Aims and Peace Diplomacy, 1914-1918*, Oxford.
- Sir Archibald 1920 *Sir Archibald Murray's Despatch, June 1916-June 1917*, London & Toronto.
- The Military 1989 *The Military Correspondence of Field-Marshal Sir William Robertson, Chief of the Imperial General Staff, December 1915-February 1918*, Edited by David R. Woodward, The Bodley Head.
- Wavell 1938 Colonel A. P. Wavell, *The Palestine Campaigns*, Constable and Co Limited, Third Edition (Sixth Impression), London.
- Woodward 1988 David R. Woodward, *Field Marshal Sir William Robertson, Chief of the Imperial General Staff in the Great War*, Praeger, Westport, Connecticut, London.
- Woodward 2007 David R. Woodward, *Forgotten Soldiers of the First World War*, Tempus Publishing Limited, Stroud, Gloucestershire, United Kingdom.